

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 39

Заснований в 1996 році

Рівне – 2008

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 39. — Рівне: РДГУ, 2008. — 202 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і методики виховання та навчання учнів і студентів, професійної орієнтації учнівської молоді, підготовки майбутніх педагогів.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 8 від 28.03.2008р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

умов належать особистісні характеристики суб'єкта професійного самовизначення (наявність в учнів знань, умінь та навичок; чітке уявлення про вимоги майбутньої професії тощо)

До зовнішніх умов, у яких здійснюється підготовка учнів до професійного самовизначення, відносимо: політичні, економічні, соціальні, юридично-правові, психолого-педагогічні та організаційні умови. І ці умови безпосередньо стосуються професійних проб як найбільш достовірного і дієвого засобу підготовки учнів 8-9 класів до професійного самовизначення. Тому для організації і проведення професійних проб необхідно створити ці умови. Психологічно-педагогічні умови проведення професійних проб визначаються досягненнями у сфері освіти, які спрямовані на реалізацію права свободи на вибір напряму професійної самореалізації. До педагогічних умов належить надзвичайно широке коло конкретизованих або ж узагальнених на різних рівнях педагогічних засобів, а також зміст професійних проб, методи, форми, прийоми, наочні та технічні засоби тощо.

До організаційних умов відносимо структуру професійної орієнтації, яка визначається наявністю суб'єктів профорієнтаційного впливу, узгодженням та координацією їх діяльності згідно з територіальним принципом. До суб'єктів проведення професійних проб можна віднести: вчителя, психолога, профконсультанта, соціального працівника, засоби масової інформації, школи, різноманітні центри тощо.

Отже, організаційні умови – це координація діяльності суб'єктів профорієнтаційного впливу в ЗНЗ та МНВК, яка здійснюється шляхом створення методичного об'єднання профконсультантів, психологів та заступників директорів для реалізації у навчально-виховному процесі педагогічних умов проведення професійних проб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біблія. Видання емісійного товариства „ Нове життя України ” – К.: Україна. 1992 – 1232с.
2. Войтко А.І. Професійні проби як засіб підготовки учнів 8-9 класів до вибору професії/ Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 33. – Рівне: РДГУ, 2005. – С. 43-45.
3. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. 6. Освітня галузь „Технологія”//Управління школою.— 2004. —№4.—С. 26 -28.
4. Дьюї Д. Моральні принципи в освіті /Пер. з англ.. М. Олійник. – Львів, 2001 – 32 с.
5. Формы и методы практико-ориентированной поддержки социально-профессиональной адаптации молодежи в условиях рынка труда. /Авт.-сост. С.Н. Чистянова, В.П. Бондарев и др. – Кемерово: Изд-во ОИИУ, 2001. – 150 с.
6. Фукуяма С. Теоретические основы профессиональной ориентации. – М.: МГУ 1996 – 245 с.
7. Янцур М.С., Войтко А.І. Професійна активізація молоді на основі професійних проб. – Рівне: МПУ ДЦЗ, МОУ РДПІ, 1996. – 55 с.

Резюме. В статтє раскрыто организационные условия проведения профессиональных проб учащихся VIII-IX классов.

Ключевые слова: организация, профессиональная проба, трудовая подготовка, профессиональное самоопределение.

The summary. The article deals organizational terms of professional attempt in the lights and ninths forms.

Key words: organization, professional attempt, labor preparation, professional self identification.

Одержано редакцією 12.12.2007.

УДК: 37. 035. 3. 001. 12: 504 – 055. 25

Н.В. ДЕНИСЮК

ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІВЧАТ В ПРОГРАМАХ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ ВИДАННЯХ З ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ (ОБСЛУГОВУЮЧА ПРАЦЯ)

Резюме. У статті приділяється увага вирішенню проблеми формування екологічної компетентності учениць 5-7 класів, як складової життєвої компетентності, в програмах та навчально-методичних виданнях з трудового навчання (обслуговуючої праці). Автор вказує на недостатність розкриття екологічної тематики у підручниках та методичних посібниках з трудового навчання (обслуговуючої праці), відсутність у них навчального матеріалу, спрямованого на набуття дівчатами-підлітками життєво необхідних компетентностей. Пропонується доповнити зміст програми трудового навчання екологічними темами, удосконалити у цьому напрямі методичний апарат підручників з даного предмета, поліпшити їх якість в цілому.

Ключові слова: екологічна компетентність учениць, програма, підручник, робочий зошит, методичні видання.

Постановка проблеми. Екологізація системи освіти зумовлена суспільними потребами і ставить завдання надати системі освіти екологічної спрямованості, яка полягає в посиленні еколого-світоглядних орієнтацій освіти, насиченні шкільних предметів питаннями екології. Вона передбачає включення екологічних

аспектів, що пов'язані з основним навчальним матеріалом, до складу практично всіх навчальних дисциплін.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема екологізації окремих навчальних предметів або їх циклів досліджувалась багатьма вченими. Так, здійснення екологічної освіти пов'язують з предметом географії А.С. Волкова, Т.В. Кучер, А.Н. Некос; біології – І.М. Пономарьова, І.Т. Суравегіна та ін.; хімії – Б. Култураєв, А.М. Ясинська; фізики – Є.В. Кноре, А. Уразалієв, В.Д. Шарко; математики – В.В. Коваль, І.Фірсова; інформатики – О.В. Артюшкин, В.В. Перемишліна; гуманітарними – О.В. Лабенко; природничо-наукового циклу – Г.М. Каропа; фізичною культурою – С.Є. Крилов. Окремі аспекти екологічного виховання школярів в процесі позаурочної діяльності розкриваються в працях Н.В. Левчук, Р.А. Науменко та ін.

Безперечно, що не всі навчальні предмети мають однакові можливості щодо формування екологічної компетентності зростаючих особистостей: вони визначаються специфікою змісту кожного конкретного навчального предмета і мають свої конкретні фактори виховного впливу. Але зміст усіх без винятку шкільних дисциплін повинен бути насиченим спеціальними знаннями, що розширюють екологічний світогляд, сприяють ціннісному ставленню до природи. Можливість виховного впливу на учнів через зміст навчальних предметів ґрунтується на емоційному сприйнятті кожною особою світу природи, усвідомленні значення природи у задоволенні особистих потреб, наявності внутрішніх спонук збереження природи, визнанні самоцінності об'єктів природи і гуманістичної творчої взаємодії з ними [8].

Уроки трудового навчання мають різну спрямованість, але головною метою є „формування технічно, технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя та активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного, інформаційного суспільства, життєво необхідних знань, ... вироблення в них навичок творчої діяльності, виховання культури праці” [19]. До того ж, основними із завдань трудового навчання є формування в учениць навичок раціонального ведення домашнього господарства та відповідальності за результати власної діяльності, виховання активної життєвої позиції, адаптивності, що може сприяти формуванню такої якості як екологічна компетентність, яка є необхідною умовою подолання нераціонального ведення домашнього господарювання, безвідповідального та недбалого ставлення до навколишнього природного середовища.

Трудове навчання, як навчальна дисципліна, через специфіку змісту має виняткові можливості для формування екологічної компетентності учениць [6].

У своєму дослідженні О.В. Лихолат [9] дійшла до висновку, що учениці 5-7 класів мають низький рівень зацікавленості до таких видів побутової праці, як: прибирання житла, зберігання та чищення одягу й взуття, лагодження білизни та верхнього одягу. Головна причина в цьому, на думку автора, є обмеженість прояву особистої творчості учениць у даних видах побутової діяльності. Ми бачимо й інші причини.

По-перше, це ті види діяльності, які потребують врахування екологічних вимог, про які дівчатка недостатньо поінформовані.

По-друге, низький інтерес до побутової діяльності може свідчити про некомпетентність дівчат у цій сфері, тобто невміння актуалізувати наявні екологічні знання, вміння та власний досвід у певних ситуаціях повсякденного життя.

По-третє, причиною є вплив батьків на формування дитини як особистості виконанням своїх соціальних ролей, більшість з яких недооцінює серйозності і важливості проблем навколишнього середовища, не пов'язує їх виникнення зі своїм повсякденням і не пояснює це своїм дітям.

Четвертою причиною є вплив на учениць особистого прикладу педагогів, які передають їм власний досвід споживання, власну модель поденки, як правило, не завжди екологічно орієнтовану.

Усе зазначене вище підтверджує важливість та необхідність формування екологічної компетентності учениць 5-7 класів на уроках обслуговуючої праці. Адже саме у побутовій сфері закладаються основи соціального досвіду споживання природних ресурсів, бережливого ставлення до природи, навички здорового способу життя.

Постановка завдання. Вважаємо за доцільне зосередити увагу на таких напрямках: аналіз програм з трудового навчання (обслуговуючої праці) для учениць 5-7 класів з проблеми екологізованості їх змісту; виявлення стану розкриття екологічної тематики у підручниках та методичних виданнях з даного предмета.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що програма є основним документом, який не тільки визначає зміст і обсяг знань з предмета, умінь і навичок, які підлягають засвоєнню, але й орієнтує роботу вчителя на вирішення навчально-виховних завдань. Аналізуючи програму, ми намагались з'ясувати, як в ній відображуються очікувані суспільством вимоги у справі підготовки молодого покоління, здатного мобілізувати в конкретних життєвих ситуаціях екологічні знання і досвід, отримані при вивченні трудового навчання (обслуговуючих видів праці).

Програма з трудового навчання [7; 12], яка була діючою упродовж 2000-2005 р.р. складалася з інваріантної (стабільної), обов'язкової для всіх типів навчальних закладів (50 год.), та варіативної (18 год.) частин. До стабільної частини входили тематично поєднані, але відносно самостійні складові – модулі. Для міських шкіл обов'язковими для вивчення на уроках обслуговуючої праці в 5-7 класах були модулі „Людина і виробництво”, „Культура харчування. Технологія приготування страв”, „Проектування та виготовлення виробів з текстильних матеріалів”, „Технологія благоустрою і озеленення території”. Вивчення предмета починається із стабільної частини програми.

У вказаній програмі екологічні питання не мали належного відображення. Так, лише у пояснювальній

записці до експериментальних програм з трудового навчання [11; 4] серед завдань, що вирішуються в даному предметі, вказувалось на необхідність виховання в учнів екологічної культури, висвітлення питання охорони навколишнього середовища від шкідливого впливу виробництва під час вивчення змістовного модуля „Людина і виробництво”. На цьому фактично і закінчується орієнтація вчителів, оскільки в подальшому ні в одному з розділів програми, що стосуються обслуговуючих видів праці, екологічні питання не конкретизуються. На вивчення модуля „Технологія благоустрою і озеленення території” програмою відведено 4 навчальні години, а практичні заняття рекомендовано проводити в позаурочний час. Плануючи заняття, вчителі, як правило, цих 4 год. розподіляють на практичні роботи по догляду за зеленими насадженнями та впорядкуванню клумб на території школи (одне восени і одне навесні), і, в кращому випадку, програмний теоретичний матеріал відводиться на самостійне опрацювання.

У варіативній частині програми представлено 34 види діяльності, з яких вчитель повинен обирати той, що відповідає нахилам, бажанням учнів, навчально-матеріальній базі, виробничому оточенню, регіональним традиціям, народним художнім промислам тощо. На нашу думку, варіативні програми: „Азбука домашнього господарювання”, „Українська народна кухня”, „Основи побутової діяльності”, „Основи споживчих знань”, „Виготовлення іграшок із текстильних матеріалів”, „Художня праця” були найбільш сприятливими для здійснення екологічного виховання дівчаток [7; 11].

Аналіз змісту нині діючої програми з трудового навчання для загальноосвітніх шкіл [19] показав, що в ній передбачене висвітлення питань екологічної спрямованості, переважно у старших класах. Однак питома вага екологічних відомостей в загальному об’ємі змісту навчального матеріалу незначна. У 7 класі передбачене обов’язкове виконання учнями творчих проєктів, яке включає в себе вибір об’єкта проєктування, розробку конструкції, технології, виготовлення й оцінку, а також економічний і екологічний аналіз виконуваної роботи [19, 4].

Детальніше зупинимось на аналізі програми з обслуговуючих видів праці для учениць 5-7 класів (Див. табл. 1). Екологізованість трудового навчання розглядаємо як співвідношення кількості екологічних тем та навчального часу на їх вивчення.

Таблиця № 1

Екологізованість програми трудового навчання (для груп дівчат міських шкіл 5-7 класів)

Розділи, теми	Кількість навчальних тем у розділі (НТ), навчального часу на їх вивчення (НЧ), екологічних тем (ЕТ) та навчального часу для вивчення екологічної тематики (НЧЕТ)											
	5 клас				6 клас				7 клас			
	НТ	НЧ	ЕТ	НЧЕТ	НТ	НЧ	ЕТ	НЧЕТ	НТ	НЧ	ЕТ	НЧЕТ
Вступ	11	1	-	-	5	1	-	-	4	1	-	-
Проєктування виробів	40	6	1	0,15	44	4	-	-	33	5	1	0,15
Техніка і технологічні процеси виготовлення виробів із конструкційних матеріалів	64	16	3	0,75	48	12	1	0,25	61	24	1	0,39
Рациональне ведення домашнього господарства	42	4	5	0,48	35	10	8	2,29	49	10	6	1,22
Технологія вирощування рослин	38	4	4	0,42	4	4	1	1	14	5	4	1,43
Технологія догляду за тваринами	8	2	-	-	14	2	3	0,43	8	3	-	-
Всього	203	33+2 (рез.)	13	1,8	150	33+2 (рез.)	13	3,97	169	48+18 (проєкт) + 2 (рез.)	10	3,19

З таблиці 1 видно, що, насиченість розділів екологічними відомостями є різною. До того ж, неоднакова й кількість навчального часу на вивчення екологічних тем.

Велике значення у навчально-виховному процесі належить матеріалу підручників, зміст яких є для учнів та вчителя основним носієм систематизованої інформації з даного предмета. Аналізуючи підручники з трудового навчання для 5, 6, 7 класів, зокрема розділів, що стосуються обслуговуючих видів праці, ми орієнтувались не тільки на предмет виявлення екологічних відомостей, але й на наявність в них завдань та запитань, відповіді на які вимагають від учениць перенесення накопичених екологічних знань та практичного досвіду у конкретну життєву ситуацію.

Так, у підручнику для 5 класу [16] лише в деяких параграфах зустрічаємо матеріал, який подається у спрощеному вигляді відносно охорони природи. Наприклад, в темі „Виготовлення тканини” розкриваються поняття „текстильне волокно”, „натуральне волокно”, „хімічне волокно”, „пряжа”, „тканина”, пояснюється процес виготовлення та обробки тканини. У темі „Розкroювання тканини” вказується: „Розкладання роблять так, щоб було якомога менше відходів (кляптів) тканини” [16, 103]. Далі практичне завдання передбачає підготовку тканини до розкroювання та розкroювання фартуха, додержуючись правил безпечної праці. Отже, теоретичний матеріал, запитання і практичне завдання, спрямовані лише на відтворення дівчатками певних знань і вмінь, ніяким чином не спонукають учениць пов’язати власну діяльність з проблемою побутових відходів і задуматись над такими питаннями: „Які способи обробки тканин є безпечними для довкілля?”, „Наші предки фарбували тканину? Яким чином?”, „Чи впливають природні барвники на якість довкілля?”, „Що

робити з викрійкою після розкроювання?”, „Куди подіти клаптики тканини, отримані при розкроюванні?” тощо. У темі „В’язання гачком” вказується, що для в’язання використовуються синтетичні, бавовняні і вовняні нитки. З вовняних ниток в’яжуть зимові та осінні предмети одягу, з бавовняних – весняні та літні вироби [16, 114]. А прикладів використання синтетичних ниток взагалі не наведено. Крім того, у попередній темі „Виготовлення тканини” не мовиться про синтетичні волокна, пряжу.

У темі цього ж підручника „Загальні поняття про їжу і харчоблок” не знаходять відображення приклади сучасного обладнання кухні, а саме: витяжні шафи, фільтри для води тощо. Позитивне те, що у темі „Овочі у харчуванні людини” вказується на лікувальне і дієтичне значення овочів та наводяться приклади використання відходів, що залишаються під час переробки овочів в харчовій промисловості. На жаль, у темі „Правила приготування овочевих страв” не простежуються правила зниження забрудненості овочів (нітратами, радіонуклідами і т. д.) при підготовці їх до споживання.

У підручнику для 6 класу [17] інформація щодо екологізації виробництва і споживання, екологічно безпечних технологій не визначається точно. Подекуди ці питання розглядаються поверхово, переважно з позиції практичного значення (мотив користі), і ніяким чином не пов’язуються із досвідом збалансованого ресурсоспоживання, нешкідливими та безвідходними технологіями. Наприклад: „Щоб подовжити строк служби виробів, за ними треба ретельно доглядати” [17, 77]; „Обираючи фасон і шиючі спідниці, враховують естетичні, гігієнічні та експлуатаційні вимоги, що ставляться до одягу”; „Каші-напівфабрикати й консерви зручні в туристських походах, на відпочинку” [17, 119]. У розділі „Робота з харчовими продуктами”, а саме таких темах, як: „Крупи та страви з них”, „Молоко та молочні продукти” немає жодних рекомендацій щодо зниження шкідливого впливу радіоактивного випромінювання, виведення радіоактивних речовин з організму людини за допомогою продуктів харчування.

У підручнику для 7 класу [18], зокрема у темах „Елементи матеріалознавства”, „Ткацькі переплетення, асортимент і артикул тканин” відсутні критичні оцінки традиційних технологій виготовлення тканин та зауваження щодо перспективності створення матеріалів з новими властивостями, які крім високих експлуатаційних якостей мають властивість саморозкладатися в природі. Таке викладення матеріалу не сприяє засвоєнню ученицями екологічних знань, формуванню екологічної компетентності.

Формування екологічної компетентності, як складової життєвої компетентності, у процесі обслуговуючої праці передбачає звернення не тільки до інтелектуальної, але й до емоційно-ціннісної та вольової сторін особистості. Тому необхідно удосконалити в цьому напрямі методичний апарат підручників з трудового навчання, посилити їх виховну функцію.

У навчальному посібнику з трудового навчання для 5-9 класів [5] екологічна тематика не отримала конкретного відображення. На жаль, основні підручники та навчальний посібник з трудового навчання не містять творчих завдань і, тим більше, завдань, які ставлять учениць у ситуації, що вимагають практичного застосування екологічних знань.

Проблему творчих завдань спробували вирішити Н.І. Боринець, І.П. Токарева, Б.М. Терещук, І.Ю. Ходзицька [13; 14; 15] у робочих зошитах з трудового навчання, які розроблені для 5-7 класів. Серед навчальних завдань у цих зошитах значне місце відводиться творчим завданням. Однак, кількість запитань і творчих завдань, які вимагають прояву екологічної компетентності, незначна, а саме:

- у робочому зошиті для 5 класу – запитання: „Які харчові продукти придатні для споживання? Відповідь обґрунтуй”, „Назви способи оновлення пряжі для повторного її використання”, „Встанови відповідність між позначками, які зображуються на ярлику, та тим, що вони означають”; творче завдання: „Склади проект озеленення території своєї школи за прикладом присадибної ділянки, зображеної на рисунку” [13, 10, 34, 95, 120];

- у робочому зошиті для 6 класу – запитання: „Опиши способи оновлення пряжі для повторного її використання”, „Якого догляду вимагають в’язані вироби з такими позначками? Що означає кожна позначка?”, „Із запропонованих умовних позначень щодо догляду за швейними виробами, вибери ті, які відповідають догляду за робочим одягом шестикласниці. Та напиши, що вони означають”; творчі завдання: „Яку частину інтер’єру ти оздобила б кімнатними квітами? Чому? Які квіти ти пропонуєш для цього використати?” [14, 42, 43, 76, 116];

- у робочому зошиті для 7 класу – задача: „Визначити, які овочі краще їсти, якщо людина за 5 годин читання вголос витрачає 560 ккал. Відповідь обґрунтуй”; завдання: „Визнач, який спосіб догляду за в’язаним виробом може бути на контрольному ярлику і що він означає”, „Розроби та напиши заходи економії електроенергії під час роботи на швейній машині з електроприводом”, „Пригадай, які миючі засоби зараз випускають для прання вовняних та шовкових тканин”, „Заповни таблицю умовних позначок режимів експлуатації тканин та виробів з них”; творче завдання: „При якій розкладці (рис.) виходять найменші витрати тканини?” [15, 9, 40, 48, 55, 57, 74].

Особливий інтерес для нашого дослідження виявляє матеріал під рубриками „Це впливає на здоров’я”, „Це важливо для здоров’я”, „Це шкодить здоров’ю”, Прислухайся до порад та при нагоді скористайся ними”, який в деякій мірі заповнює прогалини у матеріалі підручників, які ми вказали вище.

Г.М. Мамус, О.С. Севастьянова теж розроблені рівневі завдання з обслуговуючої праці для 6 класу [26]. Проблеми формування екологічної компетентності торкаються лише три запитання, а саме: „Які ви знаєте способи збереження вітаміну С під час обробки овочів?” (достатній рівень), „Всі овочі мають властивість

накопичувати шкідливі для організму речовини ...” (середній рівень), „Який знак вказує на те, що хімічне чищення в'язаних виробів заборонено?” (початковий рівень) [10, 32, 33, 45].

Аналізуючи підручники з трудового навчання, ми враховували, що за своїм об'ємом та призначенням вони містять мінімум інформації, необхідної для засвоєння учнями. Однак, як відомо, за кожним вчителем передбачається право розширювати об'єм цієї інформації в розумних межах та розумних напрямках. Оскільки найбільш актуальні питання методичної підготовки вчителя, як правило, висвітлюються в спеціальних методичних посібниках, зупинимось на їхньому аналізі.

У зв'язку з тим, що екологічна компетентність учениць передбачає, насамперед, обізнаність з екологічними питаннями, в процесі аналізу посібників для вчителів ми намагались виявити: наявність в них екологічної інформації; кількісний склад наведених екологічних відомостей; методичні вказівки про важливість цієї інформації та способи її введення в освітньо-виховний процес з обслуговуючої праці.

В методичному посібнику [20] відмічається, що знання і навички з кулінарії, культури поведінки і побуту необхідні людині протягом всього життя. Це вміння вести себе в колективі, в сім'ї, під час їжі, вміння обслужити самого себе (приготувати їжу, почистити, попрагти та попрасувати одяг, утримувати в порядку своє житло), вміння зі смаком оформити свій побут, одягатися. Цьому сприяють гурткові заняття та уроки обслуговуючої праці. Важливе місце на заняттях Г.Листова відводить естетичному вихованню учнів. Екологічний аспект естетичного виховання, як самостійний напрямок, при цьому не виділяється. Однак, аналіз методичних вказівок з питань викладання окремих тем показав, що в них наводиться цінний матеріал, який може бути використаний вчителем обслуговуючої праці при висвітленні різних тем предмета з метою формування екологічної компетентності учениць. Так, розглядаючи значення харчування в житті людини, увага автора звертається на те, що від умінь господині купувати продукти, їх обробляти, складати меню та готувати поживну, смачну їжу залежить здоров'я сім'ї [20, 22]. В посібнику розглядаються такі питання, як значення для здоров'я людини свіжого повітря, оптимальної температури та вологості повітря, правильного освітлення; причини забруднення повітря в приміщенні; види провітрювання. Автор рекомендує керівнику гуртка дати ученицям відомості про необхідність дотримання чистоти вікон та про шкоду для зору дуже яскравого і тьмяного світла. Вона також пропонує повідомити, що від правильно організованого побуту залежить здоров'я людини, її працездатність і настрої. Г.Листова стверджує, що питання, які стосуються культури побуту та приготування їжі у багатьох випадках тісно пов'язані між собою.

Як бачимо, в посібнику відомості екологічного характеру є, але їх кількість досить обмежена і зміст недостатньо розкриває основні проблеми забруднення та збереження довкілля. Крім того, вказівки вчителям не містять рекомендацій щодо орієнтації наведеної інформації на формування екологічної компетентності. На нашу думку, це спричинено відсутністю у той час (1974-1976 рр.) вимог перед школою щодо вивчення питань, які є предметом дослідження і завданнями екології людини, оскільки головні завдання екології людини як науки були визначені у 1983р. Специфіка екології людини як науки полягає в тому, що, розглядаючи різноманітні взаємодії людини, природи і техніки, ця наука вивчає тільки ті впливи, які прямо чи опосередковано позначаються на організмі людини [4, 15].

У посібниках С.І. Богданової [2] і С.П. Павх [11] розроблене заняття з обслуговуючої праці для 7 класу на тему „Організація праці на виробництві. Виробництво та охорона природи”. С.І. Богданова розкриває головні чинники негативного впливу на навколишнє природне середовище, які позначаються і на здоров'ї людини, та наводить приклади заходів щодо захисту й охорони природи. Проте, не наводить відомостей щодо дії різних забруднювальних речовин на здоров'я людини та шляхів надходження їх до організму.

Заслужують схвалення запитання, які автор пропонує для бесіди на етапі закріплення нових знань та вмінь учнів, а саме: „Що таке утилізація відходів? Наведіть приклади переробки вторинної сировини”; „Як здійснюється захист повітряного басейну від шкідливих викидів промислових підприємств?”; „Які заходи з охорони довкілля проводяться в нашій школі?” тощо. Заключне слово вчителя закликає кожну ученицю щоденно дотримуватись громадянського обов'язку – берегти природу й охороняти її багатства: не смітити на вулицях, у під'їздах, лісі, піклуватися про зелені насадження [2, 9-10].

С.П. Павх у даній темі головну увагу приділяє промисловим джерелам забруднення середовища. Під час узагальнення та систематизації знань учнів пропонується дати запитання: „Які ви знаєте джерела забруднення навколишнього середовища?” [11, 10]. На нашу думку, відповідь на це запитання не потребує від учениць оціночних суджень щодо впливу на природу кожною з них своєю повсякденною діяльністю у побуті та в природному оточенні. Інші посібники з трудового навчання, розроблені для 5-7 класів [1; 3; 21; 22], не містять вказівок вчителям щодо формування екологічної компетентності учениць. Таким чином, екологічні питання в методичній літературі для вчителів обслуговуючої праці мають фрагментарний характер.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, екологічна тематика у підручниках та методичних посібниках з трудового навчання висвітлена недостатньо. Основною причиною цього, очевидно, є не конкретизована орієнтація вчителів на формування екологічної компетентності у програмах з трудового навчання. Підручники з трудового навчання (обслуговуючої праці) потребують поліпшення їх якості. Тому подальші дослідження доцільно було б спрямувати на доповнення змісту обслуговуючої праці екологічними темами, які дозволять здійснювати педагогічний вплив на формування екологічної компетентності дівчат.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданова С.І. Трудове навчання (для груп дівчат). 6 клас: Розробки уроків. – Х.: Веста: Вид-во „Ранок”, 2005. – 176 с.
2. Богданова С.І. Трудове навчання (для груп дівчат). 7 клас: Розробки уроків. – Х.: Веста: Вид-во „Ранок”, 2005. – 176 с.
3. Гаран В.І., Мамус Г.М. Трудове навчання (практикум з обслуговуючої праці, 5 клас). – Тернопіль: СМП „Астон”, 1999. – 188 с.
4. Гончаренко М.С., Бойчук Ю.Д. Екологія людини: Навчальний посібник / За ред. Н.В. Кочубей. – Суми: ВТД „Університетська книга”; К.: Видавничий дім „Княгиня Ольга”, 2005. – 394 с.
5. Денисенко Л.І. Азбука домашнього господарювання: Навч. посіб. з трудового навчання для учнів 5-9 кл. серед. загальноосвіт. шк., ліцеїв, гімназій. – К.: А.С.К., 1999. – 232 с.
6. Денисюк Н.В. Можливості трудового навчання у формуванні екологічної компетентності учнів 5-7 класів // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2007. - №3. – С. 20-22.
7. Експериментальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Трудове навчання 5 – 9 класи. – К.: Педагогічна думка, 2000. – 240 с.
8. Колонькова О.О. Виховання у старшокласників ціннісного ставлення до природи: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Ін-т проблем виховання АПН України. – К., 2003. – 21 с.
9. Лихолат О.В. Соціалізація трудового навчання дівчат 5-7 класів загальноосвітньої школи. Дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Слов'янський державний педагогічний ін-т. – Слов'янськ, 1996. – 257 с.
10. Мамус Г.М., Севастьянова О.С. Завдання з обслуговуючої праці. 6 клас. – Тернопіль: Астон, 2004. – 76 с.
11. Павх С. Обслуговуюча праця. 7 клас. Розробки занять. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. – 224 с.
12. Програми для загальноосвітніх закладів: Трудове навчання 5-9 класи. – К.: Шкільний світ, 2001. – 320 с.
13. Робочий зошит учениці 5 класу (обслуговуюча праця). – К.: Сакцент, 2000. – 128 с.
14. Робочий зошит учениці 6 класу (обслуговуюча праця). – К.: Сакцент, 1998. – 128 с.
15. Робочий зошит учениці 7 класу (обслуговуюча праця). – К.: Сакцент, 1998. – 128 с.
16. Трудове навчання: Навч. посібник для 5 кл. серед. шк. / В.М. Мадзігон, Г.Є. Левченко, А.І. Воловиченко та ін. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. Освіта, 1996. – 196 с.
17. Трудове навчання: Навч. посібник для 6 кл. серед. загальноосв. шк. / В.М. Мадзігон, Г.Є. Левченко, А.І. Воловиченко та ін. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. Освіта, 1997. – 191 с.
18. Трудове навчання: Навч. посібник для 7 кл. серед. шк. / В.М. Мадзігон, А.І. Воловиченко, Г.Є. Левченко та ін. – 2-ге вид., перероб. – К. Освіта, 1996. – 207 с.
19. Трудове навчання: Програма для 5 – 12 кл. загальноосвітніх навчальних закладів. – Київ – Ірпінь: Перун, 2005. – 256 с.
20. Листова Г.С. Кружок кулинарии и культуры быта: Пособие для руководителей кружков. – М.: Просвещение, 1976. – 96 с.
21. Занятия по трудовому обучению, 6-7 классы: Обраб. тканей, кулинарные, ремонт. и электротехн. работы: Кн. для учителя / Л.В. Левицкая, О.Г. Радугина, В.А. Перов, А.И. Иванов. – М.: Просвещение, 1992. – 176 с.
22. Федорова И.Н., Голик Л.Ф. Занятия по обслуживающему труду в 4-8 классах: Работа с тканью. Метод разработки уроков / Под ред. И.Н. Федоровой. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1981. – 223 с.

Резюме. В статтє уделєється вниманіє рєшєнію прєблємы формирєванія єкологієской компєтєнтності учєниц 5-7 клєссєв, кєк сєстєвнєй чєстє жєзнєннєй компєтєнтності, в прєграммєх и учєбно-мєтєдичєских пєсєбиях пє трудовєму обучєнію. Автєр указывает на нєдєстєтєчнєсть раскрєтия єкологієской тємєтики в учєбникєх и мєтєдичєских пєсєбиях пє трудовєму обучєнію (обслуживаєщєму труду), отсутствіє в нїх учєбногє матєриєлє, направлєннєгє на вырєбєткє дєвєчкєми-пєдрєстєкєми жєзнєннє нєобхєдїмєх компєтєнтнєстєй. Прєдлагєтєся дєполнїтє содєржаніє прєграммє трудовєгє обучєнїє єкологієскїми тємєми, усєвєршєнствєватє в єтєм направлєнїи мєтєдичєскї апарат учєбникєв пє даннєму прєдмєту, улєчїштє их качєствє в єєлєм.

Ключєвыє слєва: єкологієская компєтєнтнєсть учєниц, прєграммє, учєбник, рєбєчєя тєтрєдє, мєтєдичєскїє издєнїє.

The summary. In the article attention the decision of problem of forming of ecological competence of schoolgirls 5-7 forms, as to component part of vital competence, in the programs and учебно-методических manuals on the Labour Training. An author specifies on insufficiency of opening of ecological subject in textbooks and methodical manuals on the „Labour Training” (Operating Labour), absence in them of educational material, directed on making girls-teenagers vitally necessary компетентностей. It is suggested to complete the contents of the programme of the Labour Training ecological themes, perfect in this direction the methodical vehicle of textbooks on this object, to improve their quality on the whole.

Key words: ecological competence of schoolgirls, programme, textbook, working notebook, methodical manuals.

Одєржанє редакцією 12.09.2007.

ЗМІСТ

<i>Бех І.Д.</i> Психологічне ферментування виховного процесу.	3
<i>Кукалець М.В., Мусій І.М.</i> Історичний аналіз розвитку педагогічних технологій.	8
<i>Дем'янюк Т.Д.</i> Соціально-психологічні механізми та загальнопедагогічні чинники виховання громадянина України.	10
<i>Кіндрат В.К.</i> Патріотичне виховання підлітків: психологічний аспект.	14
<i>Поліщук Н.В., Панченко М.С., Панченко І.М.</i> В.І. Вернадський і формування інтелектуального потенціалу нації.	23
<i>Косарева Н.І.</i> Формування почуття совісті як важливої риси громадянина-гуманіста.	28
<i>Калита Н.І.</i> Проблема жіночого виховання в структурі виховного ідеалу К. Ушинського.	31
<i>Пагура Т.І., Котовська Л.Г., Логін Т.П.</i> Теоретичні аспекти компетентісно зорієнтованого навчання.	34
<i>Панченко М.С., Панченко І.М., Поліщук Н.В.</i> Наука і духовність у процесі становлення творчої особистості.	39
<i>Боровець О.В.</i> Соціальна зумовленість системи виховання особистості.	44
<i>Безкоровайна О.В.</i> Проблема виховання культури особистісного самоствердження: концептуальні засади.	47
<i>Панчук А.П.</i> До проблеми громадянського виховання особистості.	53
<i>Савінова Н.С.</i> Стимулювання активної діяльності учнів в особистісно орієнтованому виховному процесі.	56
<i>Фіщук В.Г.</i> Стан організації самовиховання учнів в сучасній сільській школі.	62
<i>Нечипорук Л.І.</i> Формування моральної культури школярів в контексті загальнолюдських цінностей.	67
<i>Янцур М.С., Варич О.С.</i> Професійне самовизначення старшокласників у залежності від соціонічного типу особистості.	70
<i>Дещенко О.М.</i> Організаційно-педагогічні вимоги до навчального процесу з метою формування в учнів готовності до вибору професії.	77
<i>Войтович О.П.</i> Вивчення елементів фізики в курсах природознавства і математики початкової школи.	81
<i>Сіранчук Н.М.</i> Лінгводидактичне спрямування технологій розвитку образного мовлення в молодших школярів.	84
<i>Стельмащук Ж.Г.</i> Інтегрування різних видів мовленнєвої діяльності у процесі формування мовленнєвої компетенції учнів початкових класів.	88
<i>Колесніков С.А.</i> Гра на дитячих елементарних інструментах як засіб розвитку дітей молодшого шкільного віку.	91
<i>Трофімчук В.М.</i> Художнє конструювання як творчий навчально-виховний процес проектного моделювання старшокласників.	94
<i>Оксенюк О.В.</i> Відбір та структурування змісту історичного матеріалу з метою формування національних цінностей в учнів.	97
<i>Войтко А.І.</i> Організація професійних проб учнів VIII-IX класів загальноосвітньої школи.	102
<i>Денисюк Н.В.</i> Вирішення проблеми формування екологічної компетентності дівчат в програмах та навчально-методичних виданнях з трудового навчання (обслуговуюча праця).	104
<i>Семенович С.В.</i> Соціальна адаптація юнаків старшого шкільного віку засобами атлетичної гімнастики.	110
<i>Грицик Т.А.</i> Особливості форм та методів контролю навальних досягнень учнів з математики у профільних фізико-математичних класах.	113
<i>Парховнюк Г.О.</i> Роль вчителя інформатики в процесі формування професійного самовизначення старшокласників.	118
<i>Гудовсек О.А.</i> Роль позашкільних закладів освіти в системі естетичного виховання учнів (1950-1990 р.р.).	122
<i>Дем'яненко І.О.</i> Місце початкової спеціалізованої музичної освіти в структурі суспільних відносин.	125
<i>Мегем Є.І.</i> Навчальне завдання в проектній діяльності як особистісно значима проблема.	130
<i>Лісова С.В.</i> Деякі аспекти впровадження кредитної системи навчання.	134
<i>Шевчук А.С.</i> Технологія розробки програмно-методичного забезпечення фахових дисциплін за принципами кредитно-модульної системи.	135
<i>Мищеня О.М.</i> Формування громадянської відповідальності особистості у процесі засвоєння загальноосвітніх знань.	141
<i>Веремчук А.П.</i> Комплексне забезпечення реалізації системних функцій підготовки педагогів.	147
<i>Симчук Н.Р.</i> Проектно-технологічна діяльність студентів педагогічних коледжів.	151
<i>Хроленко М.В.</i> Модель процесу формування екологічної свідомості студентів педагогічних університетів.	157
<i>Завалевський Ю.І.</i> Роль професійної компетентності вчителів в умовах розбудови сучасної середньої освіти.	161
<i>Лупенко-Ковтун С.М.</i> Формування умінь діалогічної взаємодії майбутніх учителів та інтерактивні технології навчання.	165
<i>Войтович І.С., Громов Д.В., Батишкіна Ю.В.</i> Методика застосування інформаційно-комунікаційних технологій у вищих навчальних закладах для роботи з інформаційними ресурсами.	168
<i>Стегній Т.А.</i> Інформаційні технології в практиці викладання музичного виховання у педагогічному навчальному закладі.	172
<i>Троцюк М.В.</i> Ієрархія ціннісних орієнтацій студентів педагогічного коледжу.	174

<i>Мезем О.М.</i> Запровадження теоретичних аспектів методики викладання біології у практику роботи вітчизняної школи (друга половина 60-х—70-ті роки XX ст).	178
<i>Дупак Н.В.</i> Професійне навчання й підготовка фахівців у країнах Західної Європи.	183
<i>Димченко С.С.</i> Духовне відродження особистості Гната Хоткевича в контексті розвитку кобзарського мистецтва України.	185
<i>Потапчук Т.В.</i> Духовна музика – один із засобів формування духовного світу людини.	189
<i>Тарківська-Нагиналюк О.Д.</i> Особливості читання з листа у вокально-інструментальному ансамблі.	192
<i>Бондарчук А.Я.</i> Культура сімейних взаємин як педагогічна проблема.	195
<i>Відомості про авторів.</i>	198

Наукове видання

ОБНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 39

Заснований у 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 18. 02. 2008 р. Підписано до друку 28. 03. 2008 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 30,3. Обл. вид. арк. 30,7. Замовлення №67/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 8-0362-22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 8-0362-26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
зкладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 39. —
Рівне: РДГУ, 2008. — 202 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 9.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і методики виховання та навчання учнів і студентів, професійної орієнтації учнівської молоді, підготовки майбутніх педагогів.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20